

Навчально-виховний комплекс

«Потенціал»:

здоров'язбереження через партнерство

Міністерство освіти і науки України
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»
ВГО «Всеукраїнська асоціація Шкіл майбутнього»

Навчально-виховний комплекс
«Потенціал»:
здоров'язбереження через партнерство

Науково-методичний посібник

Київ–Чернівці
«Букрек»
2018

УДК 373.5.016:614(07)

Н 15

Серія «Авторська школа в Україні» заснована 2017 року

Рецензенти:

Калініна Л. М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки НАПН України;

Мерзлякова О. Л. – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії експериментальної педагогіки та педагогічних інновацій Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка;

Єрмолова В. М. – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри історії та теорії олімпійського спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України, заслужений працівник фізичної культури і спорту України.

*Схвалено комісією з питань інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи з проблем виховання, розвитку дітей та учнівської молоді загальноосвітніх навчальних закладів Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України
(лист № 21.1/12-Г-766 від 14.11.2017 р.)*

Н 15 Навчально-виховний комплекс «Потенціал»: здоров'язбереження через партнерство : науково-методичний посібник / Автори-упорядники А. П. Малішевська, С. П. Зубик / за наук. ред. С. В. Кириленко. – К. – Чернівці: Букрек, 2018. – 444 с. : іл.

ISBN 978-966-399-912-8 (серія)

ISBN 978-966-399-951-7

У науково-методичному посібнику представлені практичні матеріали щодо формування відповідального ставлення учнів до здоров'я, програми економічного, ендоекологічного, корекційно-розвивального спрямування, використання яких сприятиме формуванню навичок здорового способу життя в умовах ринкової економіки.

Виокремлено нестандартні (міждисциплінарні) уроки, де враховано вітчизняний науково-практичний досвід екологоздоров'язбереження, що є актуальним в умовах розвитку Нової української школи.

Теоретичний матеріал доповнено різноманітними видами вправ, технік, методик, що стануть у нагоді керівникам, учителям закладів загальної середньої освіти, фахівцям психологічної служби, науково-педагогічним працівникам, студентам педагогічних коледжів, університетів, методистам усіх рівнів, батькам.

УДК 373.5.016:614(07)

ISBN 978-966-399-912-8 (серія)
ISBN 978-966-399-951-7

© Малішевська А. П., Зубик С. П.,
упорядкування, 2018
© Видавничий дім «Букрек», 2018

Зміст

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	8
--------------------	---

Розділ I

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС «ПОТЕНЦІАЛ» – ШКОЛА ПАРТНЕРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ	10
--	----

<i>Малішевська А. П., Зубик С. П., Старовойт В. М.</i> Авторська модель «Школа партнерської кооперації»	11
--	----

<i>Малішевська А. П., Зубик С. П.</i> Екологоздоров'язбережувальні умови сучасного закладу освіти	18
--	----

Розділ II

ПАРТНЕРСТВО: НАУКА І ПРАКТИКА	29
-------------------------------------	----

<i>Побірченко Н. А.</i> Екопсихологія здоров'язбережувальних технологій у діяльності закладу освіти	30
--	----

<i>Побірченко Н. А.</i> Економіка і здоров'я у шкільній освіті: концепція науково-дослідної роботи	34
---	----

<i>Побірченко Н. А.</i> Особливості формувального етапу дослідження «Формування відповідального ставлення учнів до здоров'я в умовах ринкової економіки»	42
--	----

<i>Побірченко Н. А.</i> Матрична система формування в учнів активного ставлення до здоров'я	59
--	----

<i>Побірченко Н. А., Малішевська А. П., Зубик С. П.</i> Матеріали семінару-практикуму за темою «Здоров'я, економіка, підприємливість у шкільній освіті»	64
---	----

<i>Сергеєнкова О. П.</i> Інформаційно-психологічна безпека особистості: шкільний світ	69
--	----

<i>Кочерга О. В.</i> Розвиток загальної чутливості в учнів початкової школи	77
---	----

<i>Курик М. В.</i> Екологія, довкілля і здоров'я дітей: творімо екологоздоров'язбережувальну школу	84
---	----

Розділ III

УПРАВЛІННЯ ОБЕРЕГАМИ ЗДОРОВ'Я.....	88
<i>Побірченко Н. А., Зубик С. П.</i> Методичні рекомендації з вивчення методів формування в учнів відповідального ставлення до здоров'я	89
<i>Побірченко Н. А., Журна О. М.</i> Інноваційна компетентність вчителя в організації навчального простору.....	99

Розділ IV

ПАРТНЕРСТВО У ЗБЕРЕЖЕННІ ЗДОРОВ'Я	104
<i>Семикрас О. В.</i> Модель соціального партнерства на прикладі гімназії «Потенціал» та громадської організації «Соціальний центр «Перспектива-Оболонь»	105
<i>Старовойт В. М.</i> Партнерська кооперація – запорука успішного розвитку закладу освіти.....	110
<i>Некрасова М. А.</i> Стан здоров'я учнів Оболонського району м. Києва у цифрах і фактах.....	112
<i>Форноляк І. В.</i> Формування усвідомленого ставлення учнів закладів загальної середньої освіти до збереження здоров'я в освітньому процесі	118
<i>Форноляк І. В., Олексієнко В. С.</i> Психологічний інструментарій розвитку компетенції партнерства в учнів початкових класів.....	126
<i>Мед І. Л.</i> Чарівний світ дитячих пальчиків	138

Розділ V

ВЧИМО БУТИ ЗДОРОВИМИ: З НАШОГО ДОСВІДУ	147
<i>Колумбет С. І.</i> Формування в учнів здатності і бажання дотримуватися здорового способу життя – основного пріоритету Нової української школи	148
<i>Боднар С. А.</i> Здоров'я і музика	163
<i>Невзорова Н. П.</i> Економіка і здоров'я.....	166
<i>Невзорова Н. П.</i> Взаємозв'язок клімату та здоров'я людини	174
<i>Шамхалова О. М.</i> Колір і здоров'я	181
<i>Камінська-Фенюк Е. Е., Назеренко Г. М., Пономаренко В. М.</i> Математика і здоров'я.....	184

Чижик В. Г., Дєткова І. В. Розширення світогляду учнів шляхом поглиблення знань про здоров'я та його збереження на уроках математики	192
Зайцева Л. Б. Позитивний вплив музичних творів на психоемоційне здоров'я учнів на уроках англійської мови	196
Дорошенко І. В., Дорошенко І. В. Комплекси профілактичних вправ для збереження та зміцнення здоров'я учнів.....	204
Марочко Н. М. Здоров'язбережувальні технології: шляхи стимулювання здоров'я	218
Марочко Н. М. Їжа – джерело нашого здоров'я. (Методична розробка години спілкування)	224
Копійка А. А. «Це необхідно знати»: гігієнічні рекомендації аспектів проблеми сну	229
Євтушенко Л. М. «Це необхідно знати»: Рекомендації щодо використання побутової хімії, косметичних засобів	235
Хмелько В. В. Екологічна психологія в школі	240
Євтушенко Л. М. Хімія і здоров'я людини. Шкідливий вплив вживання алкоголю, наркотичних речовин, тютюнопаління на здоров'я людини.....	243
Гринь А. О., Резніченко Н. С., Левченко Т. О., Шевченко Н. М. Гарний настрій та позитивні емоції – запорука нашого здоров'я	252
Міждисциплінарність – науково-педагогічна новація	258
Горова О. Г., Зайцева Л. Б., Колумбет С. І., Марочко Н. М., Петрова О. В. Подорожуємо до Польщі.....	260
Копійка А. А., Євтушенко Л. М., Невзорова Н. П. Раціональне харчування учнів під час соціально-економічних змін. Методична розробка нестандартного (міждисциплінарного) уроку	276
Вовк Н. В., Боднар С. А. Хочеш бути здоровим – рухайся! Методична розробка нестандартного (міждисциплінарного) уроку	290
Авраменко Ю. М., Зубик С. П., Кієнко С. В. Територія мого здоров'я. Методична розробка нестандартного (міждисциплінарного) уроку.....	295
Шамхалова О. М., Журна О. М., Пономаренко В. М. Розв'язування фізичних і хімічних задач з використанням стандартного вигляду числа. Методична розробка нестандартного (міждисциплінарного) уроку	300
Петрова О. В., Роман М. А., Сінгалевич А. В. Романтизм як напрям у мистецтві. Методична розробка нестандартного (міждисциплінарного) уроку	308
Зайцева Л. Б., Колумбет С. І., Орлова Л. В. Серце. Методична розробка нестандартного (міждисциплінарного) уроку.....	318

Розділ VI

ЗБЕРІГАЄМО ЗДОРОВ'Я ТВОРЧИСТЮ	325
<i>Білик О. В.</i> Щоб наші діти росли здоровими	326
<i>Жилюк Л. І.</i> Погодні умови в класній родині, або дім, куди хочеться повертатися: майстер-клас для класних керівників	333

Розділ VII

АВТОРСЬКІ ПРОГРАМИ	342
<i>Хмелько В. В., Хмелько Н. М.</i>	
«Щаслива сім'я». Корекційно-розвивальна програма	343
<i>Ярошенко Ю. М.</i> Основи здорового способу життя.....	356
<i>Невзорова Н. П., Побірченко Н. А.</i> Професійна економіка. 5-7 кл.....	384
<i>Невзорова Н. П., Побірченко Н. А.</i> Економіка і здоров'я. 8-9 кл.....	414
<i>Павлюк В. Л.</i> Ендоекологічна профілактика порушень постави	421
<i>Циганенко Т. В.</i> «Мальовнича Україна». Програма гуртка юних мандрівників.....	430
ГЛОСАРІЙ.....	435

РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОЇ ЧУТЛИВОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Кочерга Олександр Васильович,
*кандидат психологічних наук,
доцент, заступник директора
Інституту післядипломної
педагогічної освіти Київського
університету імені Бориса Грінченка*

Проблема досягнення успішних результатів у будь-якій діяльності дитини залишається актуальною донині. Між тим ми не маємо готових «рецептів» успіху. Але є нагальна потреба педагогічної практики у пошуку та знаходженні їх психофізіологічних механізмів реалізації. Розуміння їх роботи допоможе педагогам у створенні адекватних передумов для знаходження найкоротших шляхів досягнення позитивного результату успіху в навчанні та вихованні дітей.

На наш погляд, таким важливим явищем у становленні психічної сфери людини є феномен розвитку її *чутливості*. Дослідженням явища чутливості психіки займалися відомі філософи, психологи, фізіологи. Серед них Арістотель [1] уперше заявив про чутливість як властивість душі людини, Л. Виготський [2] вважав чутливість важливою передумовою психічної діяльності, І. Павлов [3] практично встановив значення чутливості органів для становлення тих чи інших фізіологічних та психічних процесів, О. Леонтьєв [4] встановив залежність процесів становлення окремих аналізаторів від ступеня їх чутливості, С. Рубінштейн [5] означив універсальну залежність психічних процесів від стану їх чутливості, Б. Ананьєв [6] дослідив вплив чутливості на єдність сенсорних систем у процесі цілісного відображення об'єктивної реальності, С. Максименко [7] вказав на шляхи пошуку закономірностей в процесах чутливості, В. Клименко [7] розкрив вплив чутливості на роботу системи аналізаторів та інші.

Чутливість розуміють як: «чутливість – загальна здатність до відчуття» [8], чутливість – здатність до відчуття, тобто здатність живого організму сприймати адекватні і неадекватні подразники і відповідати на них певною реакцією» [9].

Явище чутливості найчастіше розглядали в контексті роботи окремих органів чи систем людини. Між тим явище чутливості може розглядатись не тільки в локальних органах чи системах, але і для організму людини в цілому. Таким чином, явище чутливості є універсальним і може трактуватись, як загальна чутливість тіла людини. Отже, впливаючи на головні системи людини, можна змінити рівень чутливості інших. Серед формоутворювальних психофізіологічних систем нами було визначено одну базову систему, яка забезпечує дитині рівновагу її тіла – вестибулярний апарат. Це єдина система, яка не зупиняє своєї роботи ні на мить і має вирішальний вплив на потужність діяльності мозку, фізичної та психічної сфери людини.

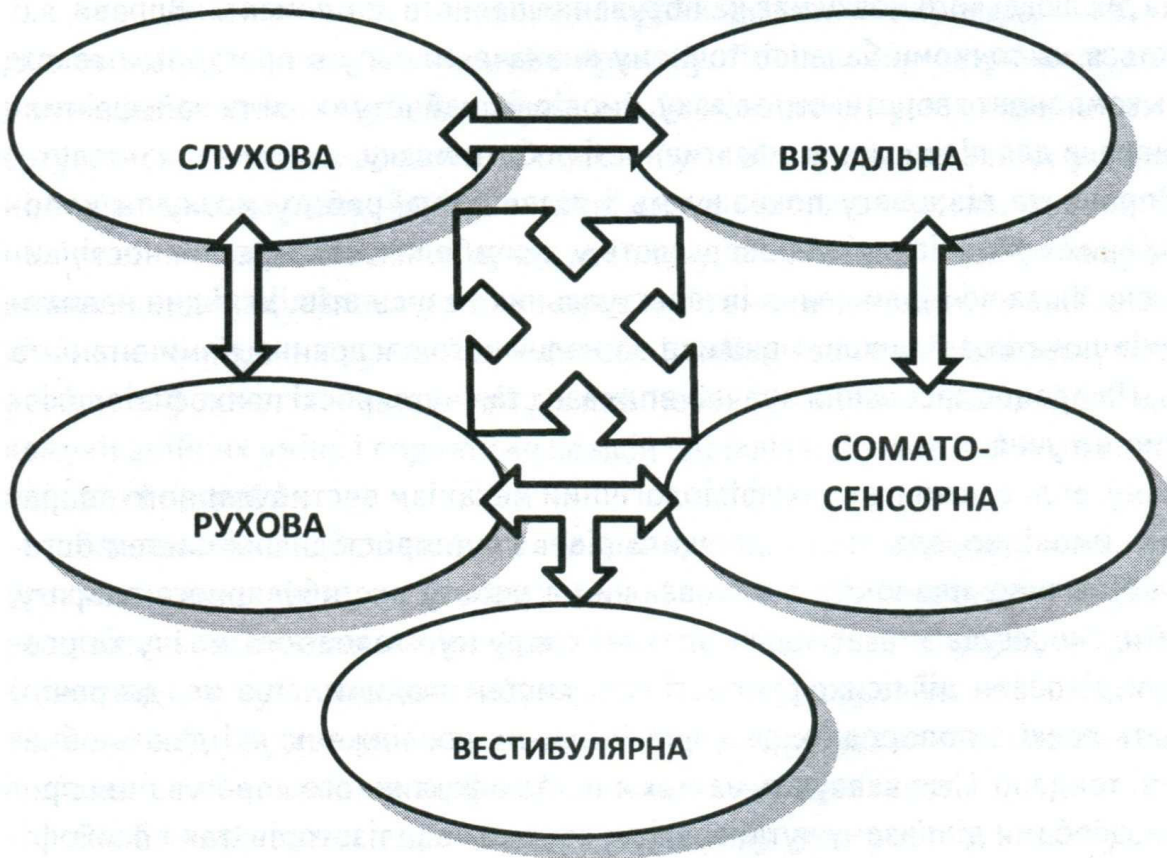
Отже, вивчення цього впливу знаходиться в центрі уваги нашого експериментального дослідження (на базі НВК «Потенціал» м. Київ). У дослідженні ми працюємо з групою звичайних учнів початкової школи. В експерименті використовується **баламетрична дошка** (розроблена Френком Белгау, США). Це простий пристрій для активізації роботи вестибулярного апарату людини. Баламетрична дошка є тренажером (у вигляді двох складових: прямокутної дошки та приєднаних до неї двох напівкруглих опор, які дозволяють їй гойдатись у різні сторони і можуть змінювати напрям гойдання не тільки справа наліво, але і в інші боки). Поверхня прямокутної дошки має високоточну розмітку (відкалібрована) для розміщення на її поверхні стоп ніг (на її поверхню учасник експерименту стає ногами для балансування з метою утримання рівноваги постійно).

Дослідженнями Ф. Белгау в центрі підготовки астронавтів встановлено закономірність між відновленням нормальної роботи координації мозкових структур після повернення зі стану невагомості і відновленням роботи вестибулярного апарату людини. Визначено, що швидке відновлення функцій вестибулярного апарату астронавта в умовах земного тяжіння позитивно впливає на відновлення звичних схем роботи мозкових структур.

Координація і тимчасова основа всіх тимчасових процесів мозку, ймовірно, залежить від інерційного та гравітаційного калібрування. Точна інтеграція різних частин мозку і різних сенсорних відчуттів залежить від годинної стабільності, високої роздільності в роботі скроневої частини головного мозку. Існує висока ймовірність того, що калібрування скроневої частини головного мозку та його організація повинні розвиватися, вдосконалюватися на основі і по відношенню до прискорення сили тяжіння.

Вестибулярний психофізіологічний механізм визначається як важливий та координуючий механізм для діяльності всіх психофізіологічних систем людини. Особливе місце його діяльність займає в злагодженій роботі головного мозку. Вестибулярний апарат (середнє вухо) частково відповідальний за нашу рівновагу і відіграє ключову роль у всіх функціях головного мозку. Вестибулярний апарат стає основним організаційним інструментом для розвитку інших процесів головного мозку (у той час, як дитина перебуває в утробі матері).

На основі експериментальних досліджень (загальної, космічної, нейро та ряду інших галузей психології) встановлено, що стан роботи вестибулярного апарату впливає на всі психофізіологічні системи учня (рис.1). Механізм діяльності вестибулярного апарату має щохвилини вирішувати складні просторові завдання знаходження тіла людини в тривимірному просторі. Без сумніву зрозуміло, що ця робота не може зупинятися ні на хвилину. Обсяги інформації, які отримує вестибулярний апарат, вимагають від його механізму дії узгодженості з іншими системами організму людини. Саме це створює підґрунтя для розуміння діяльності механізму вестибулярного апарату як провідного в системоутворювальній взаємодії всіх систем діяльності головного мозку людини.

Рис.1 Вплив психофізіологічного механізму вестибулярного апарату на інші системи організму

Логіка психофізіологічного розвитку людини і дитини в цілому спрямовується на вирішення багатьох важливих завдань для забезпечення якісного життя людини. Але серед них можна виділити декілька найважливіших, як от: збереження психічного та фізичного здоров'я, оптимальна працездатність та досягнення задоволення від діяльності. Для успішного вирішення цих завдань необхідно розвивати ті сенсорні системи людини, які найшвидше можуть надіслати імпульс для активізації діяльності мозку і гармонізації діяльності його півкуль.

Координація та часова основа всіх тимчасових процесів мозку, ймовірно, залежить від інерційного і гравітаційного калібрування. Точна інтеграція різних частин мозку та різних сенсорних відчуттів залежить від стабільної високороздільної тимчасової скроневої частини головного мозку. Існує висока ймовірність того, що калібрування скроневої частини головного мозку та його організація повинні розвиватися, вдосконалюватися на основі та у відношенні до прискорення сили тяжіння.

Розв'язання найважливішої проблеми калібрування визначає дозвіл і ефективність усіх інших процесів головного мозку. Воно пропорційне можливості балансування кожної людини. Мозок – не статична система, яка розробляє основні «стандарти вимірювання», а потім переходить до чогось іншого.

Кожна дія людського мозку має калібрування певного компонента. Вправи, які базуються на точному балансі, точному визначенні часу в просторі, а також мають компонент зворотнього зв'язку, ймовірно, найпотужніші та найефективніші вправи для підвищення ефективності роботи мозку.

Вправи на рівновагу покращують і підвищують роботу мозку та координаційних процесів, які перевершують у рентабельності, ефективності, виступаючи як засіб підвищення інтелектуальних результатів. Успішне навчання учнів початкової школи можливе за належного засвоєння ними знань та умінь. На процес засвоєння значно впливає стан чутливості психофізіологічних систем учня.

Тому, впливаючи на психофізіологічний механізм вестибулярного апарату учня, ймовірно, вдасться підвищити рівень чутливості інших систем організму. Можливо, планомірно впливаючи на роботу вестибулярного апарату, змінити, скорегувати взаємодію мозкових структур головного мозку та розширити діапазон дії психофізіологічних систем людини. Про це, до речі, і свідчать деякі з попередніх результатів наших досліджень, які дають обнадійливі тенденції, що вказують на можливість ефективного корегування простими засобами діапазону чутливості як окремих аналізаторів, так і психофізіологічних систем в цілому.

В експериментальному дослідженні беруть участь 30 учнів початкової школи. Для проведення експерименту використовується ряд різних тестових методик. Завдання експерименту передбачають вивчення впливу вправ на баламетрічній дошці на стан чутливості психофізіологічних систем учнів початкової школи. Для цього створено пакет діагностичних методик кожному учаснику експерименту для визначення стану чутливості: енергопотенціалу або напруженості норм станів, почуття простору, синхронізації роботи півкуль головного мозку, вольових зусиль і правильності написання письмових букв від руки.

Розробляються та експериментально перевіряються експрес-комплекси вправ із використанням балансувальної дошки в умовах навчального процесу. Вивчається визначення мінімальних часових меж кількості тренувань на тиждень для кожного учня з використанням балансувальної дошки. З'ясовуємо алгоритм (час, ритм, послідовність) роботи учнів із використанням балансувальної дошки, враховуючи принципи: від простого до складного.

Досліджується гармонізація в роботі півкуль головного мозку учнів початкових класів. Вивчення динаміки змін допомагає вчасно включати в дію ті чи інші ділянки мозкових структур в узгодженому режимі. Гармонізація в поліпшенні взаємодії між правою і лівою півкулями головного мозку спонукає до підвищення чутливості діяльності мислення (логічного та образними сферами), почуттів і стимулює уяву учнів початкової школи.

Вивчаються зміни просторових почуттів. Це є дуже важливим показником для їхнього успішного навчального процесу. Поліпшення метричного почуття в учнів початкових класів, ймовірно, дає їм можливість успішніше читати, орієнтуватися у власних зошитах, а отже – бути більш самостійними у виконанні навчальних завдань. Такі позитивні зміни створять підстави говорити про поліпшення «аварійності» в рухах досліджуваних учнів, а це, в першу чергу, краща координація власного тіла в просторі і вміння знаходити найбільш вдалі кінематичні рішення рухової активності. Ці дії дозволяють налагоджувати дію особливого почуття – дистанції до партнера. Що може сприяти поліпшенню комунікаційних умінь і сприятиме кращій соціалізації учнів, які мають особливі освітні потреби.

Важливими є дослідження вольових зусиль і правильності написання письмових букв від руки. Для цієї вікової групи учнів початкових класів були розроблені тести копіювання фраз. Це дозволило відслідкувати, як робота з коригуванням чутливості вестибулярного апарату дозволить змінювати тривалість вольових зусиль учнів та впливає на дію всіх її психічних систем і психофізіологічних механізмів адаптації до навчальної діяльності.

Особливий вплив корекційного характеру має робота вестибулярного апарату дитини на діяльність його мозку, а саме на взаємодію роботи правої і лівої півкулі головного мозку. Вправи на балансування мають створити позитивний коригувальний ефект на вищі психічні процеси (пам'ять, мислення, почуття, уяву).

Системна робота щодо впровадження в навчальний процес комплексів вправ для поліпшення психомоторної сфери дитини допоможе стабілізації психофізіологічних механізмів, активно задіяних у навчальному процесі.

Усі вправи на балансувальні рухи мають важливе значення для гармонійного розвитку організму дитини. Висока ймовірність підвищити загальну чутливість психофізіологічних механізмів організму дитини. Це відкриває шлях до можливості управляти рівнем чутливості психофізіологічних систем учня. Таким чином, впливаючи на вестибулярний апарат учня, ми допоможемо краще формувати у нього образи навчального матеріалу.

Чутливість відіграє ключову роль у процесах попередження, пристосованості, адаптації тіла і психіки людини в її діяльності та взаємодії з навколишнім середовищем проживання. Ступінь її «налаштування» у людини визначає ефективність роботи всіх психофізіологічних систем організму. Підвищена чутливість дозволяє раніше і виразніше визначати контури образу, з яким необхідно працювати людині при вирішенні нею освітніх завдань. Успішність навчання залежить багато в чому від висоти чутливості психофізіологічних систем організму людини. Чутливість визначає можливість творчої дії і є початком відліку до наближення чи віддалення до розуміння способу розв'язання пси-

хофізіологічної задачі (де активно відбувається взаємодія між можливостями тіла та психіки людини).

Підсумовуючи завдання експериментального дослідження, можна висловити деякі попередні обережні припущення, які допоможуть краще осмислити можливості взаємодії між станом роботи вестибулярного апарату людини та зміною діапазону чутливості психофізіологічних систем.

Чутливість до дії (органа, системи, тіла в цілому) є головним пусковим механізмом для становлення творчих дій.

Кваліфікована підтримка і допомога в становленні та розвитку чутливості до дії у дитини надасть їй нові можливості в розкритті власних задатків та допоможе у дозріванні її здібностей. А чіткі неспотворені (відсутність нечітких контурів) образи (створені за рахунок оптимальної дії чутливості) сенсорних і пізнавальних завдань допоможуть молодшому учневі в упорядкуванні отриманої чи здобутої навчальної інформації. Тому розуміння та знання закономірностей психофізіологічних механізмів розвитку чутливості до дії в учня початкової школи має стати потребою та нагальною необхідністю для успішної діяльності кожного.

Впорядкування систем чутливості до дій учня початкової школи тісно пов'язано зі становленням його фізичної, інтелектуальної та емоційно-почуттєвої сфери. Кожна з означених сфер відіграє свою неповторну важливу роль у становленні чутливості до дії в учнів початкової школи і є важливою для них, бо регулювання ступеня чутливості або покращує чіткість і деталізацію образу сприймання (за умов високої чутливості), або погіршує чи спотворює і навіть блокує (за умов зниженої чутливості). Таким чином, важливо зрозуміти, що відбувається зі станом чутливості у кожній з означених сфер життєдіяльності дитини.

Фізична сфера – це, насамперед, процеси акумуляції, збереження, упорядкування енергетичних ресурсів, пошук енергетичних джерел, раціональне використання, енергетична підтримка (енергопотенціал) дії та її рухова активність в просторі (психомоторика).

Інтелектуальна сфера, з точки зору її чутливості до дії, – це три взаємодіючі складові системи: сенсорна складова, своєрідні канали збору різноманітної інформації (відчуття); перцептивна складова – механізм перетворення отриманої інформації в конкретний образ втілення (сприймання); пізнавальна складова (пам'ять, мислення, уява) – це накопичення, обробка, сортування, перетворення інформації та створення нових образів.

Емоційно-почуттєва сфера – це багатобарвний світ спалахів емоцій та почуттів дитини. Саме він найактивніше впливає на стан чутливості дитини до дії, а отже обирає її мотиваційні складові та суттєво впливає на формування ціннісних орієнтацій.

Перші результати експериментального дослідження вказують на певні позитивні тенденції у використанні баламетричної дошки Ф. Белгау і дають оптимістичні підстави для припущень про можливість змінювати як кількісні, так і якісні показники навчання, оптимізуючи навчальну діяльність шляхом підвищення чутливості різних психофізіологічних систем організму дитини у побудові адекватних образів сприйняття. Плануємо узагальнювати та уточнювати результати і більш глибоко розібратися в процесах змін діяльності психофізіологічних систем організму дитини. Це може допомогти в процесах оптимізації навчальної діяльності учнів початкової школи і людини на всіх етапах життя. А сам процес навчання учнів початкової школи допоможе зробити більш привабливим, що приносить їм насолоду.

Література

1. Аристотель. Трактат про душу / Аристотель. М.: Государственное социально-экономическое издательство, 1937. – 179 с.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
3. Виготский Л. С. Психология развития человека / Л. С. Виготский. – М.: Изд-во Смысл: Эксмо, 2005. – 1136 с.
4. Загальна психологія: Підручник – К., 2004. – 704 с.
5. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – М.: Вид-во МГУ, 1981. – 583 с.
6. Павлов И. П. Двадцатилетний опыт объективного изучения высшей нервной деятельности (поведения) животных / И. П. Павлов. – М.: Наука 1973. – 661 с.
7. Психологічна енциклопедія / Авт.-упорядник Степанов О.М. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
8. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М.: Изд-во Питер, 2000. – 678 с.
9. Человек: анатомия, физиология, психология. Энциклопедический иллюстрированный словарь / Под ред. А. С. Батуева, Е. П. Ильина, Л. В. Соколовой. – СПб.: Питер, 2007. – 620 с.
10. Школу здоров'я створюємо самі: Порадник для педагогів, управлінців, творчих вчителів / За заг. ред. Л. Д. Покроєвої. – Харків, 2002. – 34 с.